

A japán vers és a koreaiak

A koreai modernizáció kezdeti szakaszában – a múlthoz ragaszkodó Kína ellenében – nagy szerep jutott Japánnak, ám a koreai értelmiség nagyot csalódott azt követően, hogy 1910-ben Japán annektálta Koreát. A gyarmati függés 1945-ig, Japán világháborús vereségéig tartott. Az 1919 március elsején kirobbant, mintegy hétezer halálos áldozatot és rengeteg sebesültet követelő tüntetéssorozat után Japán kultúrpolitikája némileg enyhült, s a húszas évek a modern, európai mintákat követő koreai kultúra fellendülését hozták: megjelentek a Dél-Koreában ma is vezető napilapok (*Csungang Ilbo*, *Tonga Ilbo*), irodalmi társaságok alakultak, próza- és verseskötetek jelentek meg, napvilágot láttak koreai nyelven a nyugati írók és költők legismertebb művei; leforgatták az első koreai nyelvű filmet. Mindazonáltal a japán imperialista törekvések erősödése nyomán a 30-as évek második felétől a koreai etnikum asszimilálása mint cél egyre nyilvánvalóbbá vált, s ennek nyomán az 1940-es években már a koreai nyelv elemi iskolai oktatását is betiltották, a koreaiakat japán nevek felvételére kényszerítették (*sōshikai*), a koreai írók és a koreai nyelv kutatói közül sokat börtönbe vetettek. A japán gyarmati időszakot ma a koreai történelem mélypontjának, kulturális genocídiumnak tartják. Ez a fő oka annak, hogy a koreai nacionalizmus a felszabadulás után a koreai identitást a japán ellentétéként határozta meg: ez tükröződik az országpropagandában hangsúlyosan szereplő nemzeti szimbólumok kiválasztásában (szent hegy, nemzeti ének, nemzeti viselet, nemzeti virág, nemzeti étel, nemzeti sport stb.).¹ Ugyanakkor Koreában is vannak reálisabb megközelítést tükröző vélemények, így például a koreai identitás egyik fontos elemének tartott tekvondóról az egyik koreai folyóiratban kimutatták, hogy semmi köze az ősi koreai küzdősportokhoz, mert a japán karate elágazásaként keletkezett a 70-es években, a nevét is akkor konstruálták.²

A terhesnek és megalázónak érzett gyarmati múlt miatt a koreaiak jelentős része nem táplál baráti érzelmeket Japán irányában. Az országpropagandában és bizonyos politikai célok érdekében jelentős szerepet játszik a japánok által a múltban és jelenben okozott koreai sérelmek felsorolása is, közülük a leggyakoribbak a következők: a Koreától keletre fekvő tenger elnevezése (a Japán tenger vagy a Keleti tenger a politikailag korrekt név), a *Tokto / Takesima-sziget* hovatartozása, a két ország tankönyveinek eltérő történelemszemlélete, a japán tábori bordélyokba kényszerített koreai nők (*wianbu*, *comfort women*) sorsa, a háborús bűnösök emlékét is ápoló Yasakuni-szentély éves látogatása a mindenkori japán miniszterelnök által, a Japánban élő koreaiak (japánul: *zainichi* (*kankokujin / chōsenjin*), koreaiul: *cseil kjopho*) mostoha helyzete.

A diplomáciai kapcsolatok a terhes gyarmati múlt miatt csak 1965-ben jöttek létre Dél-Korea és Japán között, de még hosszú ideig érvényben volt a tiltás a japán kulturális termékekre attól

¹ Osváth – Romhányi (1995): 19–29.

² Moenig – Cho – Kwak (2014): 150–78.

félve, hogy a japán import veszélybe sodorja a hazai termékeket, és negatív hatással lehet a felnövekvő koreai nemzedékre. Kim Dedzsung elnök kezdte feloldani ezt a tilalmat a 90-es években, de csak részlegesen: a teljes feloldás a **legutóbbi évekig elhúzódott**.³ A japán kultúra alkotásait sokan gyanakvással figyelik, ugyanakkor a különböző publikációk nagy előszeretettel mutatják ki, hogy sok japán kulturális termék eredete vagy magas fokú fejlettségének oka Koreában keresendő, így például a kerámiaművészeté, amit több tucat koreai kézműves Japánba történő hurcolása eredményezett elsősorban az 1592–1598 közötti Hidejosi vezette japán agresszió idején.⁴

A japán kultúrával szembeni gyanakvás és távolságtartás nyilvánult meg abban is, hogy az egész világon elterjedt *haiku* vagy (kisebb mértékben) a *tanka* Koreában nem vált népszerűvé, hosszú ideig egyetlen olyan koreai költő volt, aki tankát írt japán nyelven: Szon Hojon. Vele kapcsolatban érdekes fordulatot tükröz a *Csungang Ilbo* című szöuli napilap kulturális rovatvezetőjének, Ri Hagjongnak a cikke⁵, amelyben az általa egyetlen koreai haiku-költőnek nevezett Szon asszony életművét az úgynevezett „koreai hullám” (*Korean Wave*) igen értékes vonatkozásaként említi,⁶ és hozzáteszi, hogy Szon Hojon költő (1923–2003) koreai nyelvű haiku verseit – természetesen fordításokon keresztül – Japánban igen nagyra értékelik. Ottani ismertségéhez minden bizonnyal hozzájárult az a tény, hogy Szon asszony koreai származású.

A koreai cikkíró az készítette írásra, hogy a japán miniszterelnök, Junichiro Koizumi szöuli látogatása során (2005. június 20.) a költő egyik versét idézte vendéglátójának, Ro Muhjon dél-koreai elnöknek:

Az minden álmom,
hogy gyönyörű országom
ne háborúzzon!

Ezt követően a koreai olvasót megismerteti a *haiku* szabályaival. A *haiku* Ri Hagjon szerint 5, 7, 5, 7, 7 szótagú sorokból áll, összesen tehát 31 szótagos. Nyilvánvaló a tévedés: a koreai cikkíró összetévesztette a három soros, mindössze 17 szótagos *haikut* a két sorral hosszabb *tankával*. (Ez jól mutatja, hogy a koreaiak mennyire tájékozatlanok a témában.) A hiba oka minden bizonnyal az, hogy a cikkíró tévesen hiszi Szon asszonyt haiku-költőnek, ugyanis az összes többi koreai és idegen nyelvű forrás Korea egyetlen tanka-költőjének nevezi őt, aki ráadásul nem is koreaiul, hanem japánul írt, verseit lánya, Ri Szüngsin (1963–), aki maga is ismert költő, fordította le koreai nyelvre, és adatta ki. Mivel az interneten levő koreai források egyetlen versét sem közlik eredeti, azaz japán nyelven, és a *Korea Focus* nevű magazin ezeket a verseket angol fordításban, és nem az öt soros tanka, hanem a három soros

³ **Forrás:**

⁴ Koo (2009): 116-118.

⁵ Forrás: *Csungang Ilbo*, 2007. november 7.

⁶ A 90-es években kezdődött és azóta is tart egy figyelemre méltó kulturális jelenség, amit koreai hullámnak neveznek. Ezen a dél-koreai populáris kultúra (szappanoperák és popzene) külföldi, elsősorban kelet- és délkelet-ázsiai töretlen népszerűségét értik.

haiku formában közli, én is kénytelen voltam ezt a megoldást választani. Ugyanakkor egyik forrás sem említi, hogy a költőnő haikut is írt volna.

Szon Hojon költészetét olyannyira elismerték a japánok, hogy ő volt az első külföldi személy, aki részt vehetett a japán császári pár újévi versolvasó ceremóniáján 1998-ban. A cikk nem felejt megemlíteni, hogy erre az alkalomra a hagyományos koreai ruhát, a *hanbokot* (韓服 한복) vette fel a költőnő. A ceremóniát élőben közvetítette a japán televízió. Az esemény előtt egy hónappal Aomori prefektúrában emlékoszlopot állítottak a költőnő tiszteletére, rajta egy haiku versét tartalmazó felirattal. A vers a költőnő halott férjét idézi:

Szerelmem oly mély,
lezártad okos szemed,
hogyan megláthassad.

A cikkíró nem érti, hogy Ro elnök miért nem reagált érdemben a japánok gesztusára. Szerinte válaszul idéznie kellett volna a költőnő másik versét:

Oly kedves nékem:
ittthon a mályvavirág,
ott a szakura.

Nem nehéz elképzelni, milyen lelkesen hallgatták volna a japánok ezeket a sorokat. A mályvacserje vagy törökrózsa, angolul *Rose of Sharon*, latinul *hibiscus syriacus*, koreaiul 無窮花 무궁화 *mugunghva* koreai nemzeti jelkép, a *szakura* szó a cseresznyevirágzást idézi, amiben a japánok szinte vallásos áhítattal gyönyörködnek tavasz idején, joggal tekinthető Japán egyik fontos jelképének. Ezért aztán Koreában a háború után többségüket kivágták, ami egy koreai vélemény szerint nagy hiba volt, hiszen a cseresznyefa Koreában is őshonos, több változata van, a japán hivatalos jelkép a krizantém⁷.

Ro elnök annak ellenére nem reagált, hogy a költőnő lánya figyelmeztette az elnök környezetét, hogy a japán miniszterelnök mire készül. A cikkíró a közöny okát a következőkben látja:

„A koreaiak számára Japán még mindig egy kényelmetlen és távoli nép bizonyára azért, mert a múlt sebei még nem hegedtek be. Amíg nem rendezzük érzéseinket, addig megpróbáljuk elkerülni a realitásokat a jövőben is. Ez a negatív attitűd árnyékot vetett a költőnő hazai megítélésére. Bár élete utolsó éveiben koreai kormánykitüntetéssel kapott, a közvélemény egész életében elítélte azért, mert koreai létére japán versformát művelt.

⁷ Forrás: Gary, Rector: Floral City in Chinhae. In: *Korea Now*, April 7, 2001. 48 – 49.

Mindazonáltal ő volt az, aki a hagyományos koreai érzésvilágot a leghatékonyabban tudta közvetíteni a japánok felé úgy, hogy nem utánozta szolgálai a japán költészetet. A hírneves japán kiadó, a Kodansha által kiadott hat kötete közül ötnek a címében ott szerepel a *mugunghva*, a koreai nemzeti virág neve. A költő sohasem felejtette el, hogy a *haiku* abban a kultúrában gyökerezik, amelyet a koreai Pekcse királyság⁸ közvetített Japán felé 1400 évvel ezelőtt.”

Állítása illusztrálásául idézi a költő versét:

Pekcse illatát érzem,
s magamba szívom,
ódon ruhámon.

A cikkíró végül megemlíti, hogy Szon aszony élete során kétezer *haiku* (?) verset írt, amelyek rokonszenvet ébresztettek Japánban a koreai érzésvilág és a koreai értékek iránt: „Ez az, amit nem lehet elérni háborúval, kereskedelemmel vagy sporttal. Ideje újraértékelni a műveit a Korean Wave legigazibb megnyilvánulásaként.”

Mint említettem, a két ország kapcsolatában az egyik vitás pont a Japánban élő koreaiak helyzete, akiknek a száma a háború előtti közel 2 millióról mára 640 ezerre csökkent, ami Japán lakosságának mintegy 0,5 %-át jelenti. Ezek a koraiak a japán gyarmati uralom idején a jobb élet reményében vagy hadiüzemi kényszer munkásként kerültek a japán szigetekre, s a felszabadulás után sokan repatriáltak közülük. A maradás oka legtöbbször az volt, hogy a hazatérni szándékozók nem vihették magukkal vagyoniuk jelentős részét. A már Japánban levő koreaiakhoz menekültek csatlakoztak 1948-ban, amikor a dél-koreai kormány csapatok kegyetlen vérengzést hajtottak végre Csedzsu-szigetén; további koreaiak érkeztek a koreai háború idején is (1950–1953). Két nemzetiségi szervezetük van: **Csongrjon (észak-koreai szimpatizánsokat tömörít) és a Mindan, amelyet a dél-koreai állam támogat. Mindkét szervezet** magániskolákat, sőt magán egyetemet is fenntart. A japánok koreaiak iránt táplált ellenszenvé miatt többségük ma japán néven él, s ezzel elrejteni igyekszik nemzeti hovatartozását (ugyanakkor van koreai nevük is). A személynév problémáját villantja fel *haiku* versében egy Japánban élő japánul író koreai származású *haiku*-költő, Kang Gidong (1937–) is: japán ismerősének csak az alkohol felszabadító hatása alatt meri megmondani, hogy ő nem japán, és eredeti neve koreai. A költő japán nyelvű *haiku* kötete nagy feltűnést keltett 1996-ban a japánok körében amiatt is, hogy *haiku*inak egyedüli témája a japánban élő koreaiak sanyarú helyzete.⁹

Bīru kumu	Megisszuk a sört,
waga hon myō wo	Azután megvallhatom
tsugu bekika	igazi nevem.

⁸ A Koreai-félsziget első három államalakulatának (*Kogurjo, Pekcse, Silla*) egyike (i. e. 1 sz. – 668).

⁹ Ikuyo Yoshimura: Kidong Kang: The Haiku Autobiography of a Korean Japanese. In: *Simply Haiku: A Quarterly Journal of Japanese Short Form Poetry*. Summer, 2006, vol. 4, no. 2.

Ugyanez a téma a következő versben is: két levele érkezik, az egyikben a koreai neve szerepel címzésként, a másikon a japán:

Ōyama mo	Óyama vagyok,
Kang mo waga na yo	De a Kang is én vagyok:
gajō kuru	Két újévi lap.

Egyik haikuja a jövőt illetően optimizmust sugall: az unokák koreai nevét már bátran lehet majd vállalni. A versben említett *Kájá* az egyik ókori koreai állam neve, a mályva Korea nemzeti virága:

magō areba	Unokáim neve
Kaya to nazukemu	Kájá azaz Korea
hanamukuge	és Mályvavirág.

A Japánban élő koreaiak gyökértelenségét és az elvagyódás hangulatát árasztják a következő haikui:

nokoru en	Fecskénk elröpült.
zainichi ware wo	Én is szállni szeretnék:
kasume tobu	Kisebbségi én.

en kaeru	Fecske visszaszáll!
zainichi ware wa	Kisebbségi hontalan
sentō e	Közfürdőbe megy...

tefu sarite	Méh szorgoskodik.
pan-csokpari wa	Fal felé fordul, szunyál
mata hirune	A fél-disznóláb.

A Fél-disznóláb (*pan csokpari*) kitételben a japánok koreai gúnyneve rejtőzik: *csokpari*, amely a *csokpal* 족발 'disznóláb, csülök' főnév -i képzővel ellátott származéka. Az elnevezés magyarázata a japánok fából készült, papucs-szerű, kopogós lábbelije, a *géta*, ami a rajta levő lábfejjel valóban emlékeztet a sertések hasított körmű végtagjára.

A japánban élő koreaiakat az óhazai koreaiak fél-disznólábnak¹⁰ nevezik, hiszen koreaiságukat sokan már úgy tűnik, feladták, koreaiul sem tudnak tökéletesen, szinte félig japánok. Identitásról ő maga így vall: "Számomra sem természetes, hogy én, aki koreai vagyok, japánul gondolkozom, beszélek és írok. Természetellenes vagy nem, ez vagyok én, és erről szólnak a haiku-verseim." A szigetországban élő koreaiak körében lázas vitát váltott ki a japán állampolgárság felvételének lehetősége, amit közülük sokan (és nemzetiségi szervezeteik is) úgy értelmeznek mint koreai nemzeti identitásuk feladását. A kérdésre adott válaszok megosztják a koreai családokat, az állampolgárság felvételének hívei számára az új nemzedék jövőjének biztosítása az egyik fontos érv a vitában:

kika seyo to	- Állampolgárság! -
tsuma naku yoru no	huhog nejem makacsul.
aobazuku	Éjjeli bagoly...
fuyu dotū	Tenger moraja:
kika wa kuppuku to	- Állampolgárság soha! -
chichi no gen	dörögte apám.
higurashi ya	Esti kabóca.
ko ni soine shite	Mellettem a kisbaba.
kika mayō	Állampolgárság...

¹⁰ A *csokpal* a koreaiak egyik kedvelt ételének, a mézzel édesített sertéscsülöknek a neve.

A költő az egyik japán újságnak adott interjújában így fogalmazott. „Leírni haiku-formában a Japánban élő koreaiak valós helyzetét, az olyan, mintha egy haiku-kést kést döfnék a japánok szívébe.”¹¹

Koreában is vannak olyanok, akik japán nyelven haikut írnak. Egy bizonyos dr. Ri Han Szu, nyugalomba vonult fogorvos aktív művelője ennek a versformának. Hogy mennyire elszigeteltek voltak azok, akik a japánul verseltek Koreában, mutatja az a tény, hogy ő soha nem találkozott Szon Hojonnal. Dr. Ri a Seoul Haiku Club tagja, ahol 1993 óta havonta kétszer mintegy húsz koreai és Szöulban dolgozó japán gyűlik össze. Így nyilatkozott az újságírónak: „Mind a koreaiak, mind a japánok nagyon szűklátókörűek, amikor a másikról van szó. Hogyan fogjuk beérni Japánt, ha nem ismerjük a kultúráját?” Takeshi Ushijima a klub vezetője: „Tudom, hogy a haiku-írása nem olyan dolog Koreában, amivel büszkélkedni lehetne. Nagyon hálás vagyok koreai barátaimnak, hogy értékeli a japán kultúrát. Szégyellem magamat, hogy én nem törekszem jobban megismerni a koreai költészetet.”¹²

A történelmi nevezetességeiről híres Kjongdzsuban, amely egykor Korea fővárosa volt, az 52 éves Kvak Tegi hozta létre a Koreai Haiku Intézetet (1996), és igazgatja is. Egy interjúben elmondta, hogy nem ismert, hány koreai ír japánul ilyen verseket, szerinte tíz körül lehet azon idősebb koreaiaknak száma, akik japán haiku-magazinokban jelentetik meg írásaikat. Ők japán iskolába jártak a felszabadulás előtt, és anyanyelvi szinten tudják a nyelvet. Kedvező fejlemény ugyanakkor, hogy 1997 óta az intézet koreai nyelven is rendez haiku-versenyeket: mintegy kétszáz koreai ezer haikuja vett részt a vetélkedőn. Ezeket a verseket Kvak Tegi K-haikunak nevezi a K-pop mintájára. A kedvező fejlemények ellenére még mindig óvatosan fogalmaz: „Ha a politikusok megint felszítják az indulatokat, az intézetem céltáblája lehet a gyűlöletnek. Már vannak, akik szidnak a hátam mögött.” A verseny egyik győztese, a 27 éves An Dzsongszok véleménye: „Amikor a barátaim a futballról, a Japánnal folytatott területi vitáról beszélgetnek, égnak a hazafiságtól, de amikor a japán képregényekről, filmekről vagy popsztárokról esik szó, rögtön átváltanak más hangnemre: lelkesednek. A hagyományos japán költészet Japán jelképének számít, a pop kultúra viszont nem, ezért aztán a haiku kedvelői árnyékba húzódnak.” (uo.)

A haiku koreai ismertségében és népszerűsítésében fordulatot jelenthet a neves koreai költő és műfordító, Rju Sihva (1958-) fordításkötete, amely 2014-ben jelent meg (*Rju Sihva'ui haiku ilgi 'Rju Sihva haiku-olvasata'*) címmel. A 762 oldalas kötet 130 japán és külföldi költő 1370 haiku versét közli, majd 150 oldalas utószót is mellékel. Josza Buszon (1716–1784) egyik verse az ő fordításában, majd az enyém két változatban:

<i>Nábi hán mári</i>	Piciny pillangó	Nagyharang kondul.
<i>csori csongé nerja ándzsá</i>	A kolostor harangján,	Lepke szunyókál rajta:
<i>Csamdüro ittá</i>	Most épp szendereg.	Álma mennydörgés.

¹¹ Forrás: Tōkyō Shinbun, November 6, 1997.

¹² http://www.nytimes.com/2008/03/27/world/asia/27seoul.html?pagewanted=print&_r=0

Irodalom

Koo, Tae-hoon (2009): Flowering of Ceramic Culture in Japan. In: *Korea Focus*, Vol. 17. No. 2. Summer 2009. 113-128.

Moenig, Udo – Cho, Sungkyun – Kwak, Taek.Yong (2014): Evidence of Taekwondo's Roots in Karate. An Analysis of the Technical Content of Early Taekwondo Literature. In: *Korea Journal*, Vol. 54, No. 2. Summer, 2014. 150-178

Osváth Gábor–Romhányi Claudia (1995): A koreaiak nemzeti önképe és nemzeti szimbólumaik. In: Osváth Gábor szerk.: *Koreai nyelv és Kultúra*. Külkereskedelmi Főiskola: Budapest. 19-29.